

שמעון גינצבורג

המשוררים, שעליהם דובר עד כה — הפוונה לאלה מן התקופה החדשה — היו „אמריקאיים גמורים“, כי פה התחילו את עבודתם הספרותית ופה גדלו והתפתחו והיו למה שהיו. אָמנם, האור והחלום של השירה העברית ברוסיה, אשר שפּעו מן המאורות הגדולים כביאליק, טשרניחובסקי ושניאור, הגיעו והשפיעו גם עליהם. אבל זו ההשפעה, אשר עברה דרך האוקינוס הגדול, היתה השפעה־מרחוק, מסוננת ומצוננת. וגם השפעות־חוץ, שהן ממלאות תפקיד גדול בכל שירה צעירה, אָף הן ממקום אַחר באו. לא מרוסיה, אָף לא מגרמניה, כי אם מאמריקה ואנגליה. וכן נראו המשוררים העברים המעטים והבודדים פה כרחוקים וגולים באחד מאי־הים.

אולם לא־ט־לא־ט הלכה בדידותם ופגה. כי המרחק בין אמריקה ורוסיה הלך וקטן עם ההגירה אשר גדלה, וביחוד עם הפוחות החדשים שבאו מרוסיה.

ומשנות תר״ע—תרע״ב החלו ימי תנועה ועליה לספרותנו פה, ביחוד לשירה. פמה משוררים־תושבים התחילו מפרסמים אָז את דבריהם וכמה משוררים־מהגרים באו מעבר לים. וכן התחילה להתגבש דמות של קיבוץ ספרותי הגון. אָז, בשנת תר״ע, אָף נעשה כעין נסיון ראשון וצנוע ל„אנתולוגיה“ של דברי־שירה בהוצאת „סנונית“ על־ידי „אחיעזר“, ובעריכת ראובן בריינין. (באותו קובץ באו שירי: ב. נ. סילקינר, אב. גולדברג, צבי בן־שלום — הוא ה. סקלר, — א. דומניץ, אפרים א. ליסיצקי, אברהם ש. שווארץ, ר. א. אייזלאנד). אָף „מול אוהל תימורה“ של סילקינר נתפרסם באותה שנה.

ועם תום תור הבדידות והגדלת המשפחה הלכו ונתקשרו חוטים חזקים יותר וניכרים יותר בין העולם החדש והעולם הישן. רחוקים נעשו קרובים ומובנים יותר.

שמעון גינצבורג בא אָז לכאן מאודיסה, מן הסביבה

הספרותית של ביאליק וחבריו. ואף פי גם הוא צעיר היה ועיקר עבודתו הספרותית נעשה פה, היה בו משהו רוסי במשמעות הכפולה: הוא בא במגע ישר עם אודיסה העברית וכן קבל את השפעתו מן הספרות הרוסית. ואפילו אחר כך, כששר את שירת „ניו־יורק” ו„הר בית קולומביה”, לא נכנף קול רוסייה ואוקראינה. הוא ראה את עצמו תמיד כבן לשלושה עולמות: אוקראינה, אמריקה וארץ־ישראל. את ארצנו ראה כארץ־העתיד, את אמריקה — כארץ־ההווה, ואילו את אוקראינה ראה כארץ־מולדתו וערש־ילדותו. ואל הילדות ישמור אמונתו ואהבתו כל הימים.

יש משהו קוסם וצורב ביגון הערבה האוקראינית, יש משהו מושך ומשעבד באותם מראות־הילדות הרחוקים, שאין מהם מנוס. והגדולה במצוקות היא:

הַרְאֵנִי בֵּית־אֲמִי מִכְחוּק, אוֹצֵר הַשְּׁעוֹת הַמְתוּקוֹת,

בְּשִׁמְחַת אֵין־עֵבִים שֶׁם עֵבֵר, בְּחַג, בְּקֶרֶב־יָמַי.

הוא מן האנשים שאינם נעקרים על־נקלה ממקומם ולפיכך עזים כל־כך געגועיו על ארץ־מולדתו. אבל עוד יותר יגדל כאבי־געגועיו על ביתו ועל משפחתו. פי אחד היסודות החזקים והמניעים ביותר בשירת־גינצבורג הוא יסוד־המשפחה.

בשירים אלה, אשר בהם ישיר על אביו ועל אמו, על אחיו ואחיותיו, אשר נשארו באוקראינה, ועל רעייתו אשר מתה, הוא מגיע לידי עמקות־הרגשה וחריפות־ביטוי. בהם הוא משיג נאמנות שירית רבה.

גינצבורג אוהב לשיר את שירת היחיד, אבל הוא מרחיב את המעגל ומכניס בתוכו את בני המשפחה. פי בה, במשפחה, הוא רואה את גרעין הגזע והאומה. ובה מתגלה לו דמות־עולמו, ואתה — אהבתו ומסירותו לכלל. בשנות־המלחמה גברו הגעגועים והכאב עוד יותר, פי שם במולדת נשפך דם יקרים. הוא רואה, פי ל„סהר אודס־דם” ויודע לבבו: זה בא משמי אוקראינה. והוא שואל: „איכה תנום, עולם? אב לי בארץ־דמים!”

השירה העברית באמריקה

אָבא! רַחֵם מִצַּח אֹרֹ! בְּקֶרֶדֶם לְבֵי הַלֵּם!
מִתְשַׁלֵּץ לְבֵי, כִּי הַלֵּם נוֹרָא הַלֵּם.

וְאִמִּי: קִרְת־סִנֵּי שֶׁהִשְׁאַרְתִּי שָׁם פְּקֻדוֹן -

אֵיכָה הִשְׁאַרְתִּיהָ בְּאַרְצ־נְדוֹן?

יִבְנֶן-פְּרָטִינִי בְּקֶרֶדֶם-רְצִיחִים צוֹבְתִידֶךָ

אַחֲוִיתִי פְּנִית־רוּחִי - וְנִסְלַח לְאַחִידֶךָ!...

נעימת־אהבה־ווגעגועים זו רועדת בכמה וכמה משיריו בפשטות ואמת הנוגעות עד הלב. לאמו הוא לוחש מרחוק: "קחי חיי, תמה ועדינה נותנת תמיד ללא־תשלום, עתה פעם קחי נא". ב"תמונה" יראה פני אָחיו, והם "פני על־חמודות בעצם אביבו" וב"תמונת אָבִי" יסתכל ויראהו "על פסא ישב כמו אסרו זמן והוא קברניט לפנים — — — ובדמותו כל־כך צניעות־אציל, יופי". וכן ישיר על הסבא ושוב על אחותו "גביע שושן" ועל "רעיה" ומעין הפוכב בשמים תרמוזו לו דמות אָביו ש"מת בארץ הפרעות".

ובהפרדו מרעיתו הגוססת והוא שואל: "ואיך עול־חיי אשא לבדי, הוי רעותי? ומה לבננו אָגיד ביום יתום?" — הוא רואה "ויקר כל החיים ותפארת חלומם צונחים חללים בטרם בא יומם". האלגיות הזאת שיש בשירי־המשפחה שלו, חדרה והשרתה מרוחה גם על שירי־הטבע שלו. התמימות והשלוה של הכפר האוקראיני הן שנטעו בלבו את הכמיהה לרשתות־כסף, לעביבי־רום, לתכלת ושני, לכבשי־צחור, לצביה חרדה. לכל אותן דמויות שיש בהן דקות ועדינות, דוק רומאנטיות ואור שמים.

את "בת־התכלת" שגדלה אתו מילדותו הוא רואה "על כַּף־עַב רכובה, וקצוות לה זהב" ו"כי רמז אור־פוכב אלי בבדידותי — ואדע, כי היא זאת נשקפה, רעותי". ואת גלי הים הוא רואה ככבשי צחור "מוכספי אור הזריחה" ומאהובתו, שהיא "צביה חרדה" לו, הוא מבקש בת־צחוק המלא "צער שמימי".

וב"גשם זיו", אחד השירים הדקים והשלמים שלו, הוא יודע לקשר ולאחד על־ידי טיפות־הגשם את הארץ והשמים בברית אהבה.

הארץ אף היא תעגם לשמש "פילדה על גבול ילדות, תור השירים, נפשה בה הרת חלימות עם געגועי-נוער טמירים". וחלף רתת פעשבי-גבעות, תאמי-גבעות כשדים" ורביבים —

על צשבים יפזו
ועל אילנות מט-כוסם,
פוסות-ציצים-פתינקות,
אותם רוחצות אמותם.

שיר זה, שיש בו משהו מריחו וטעמו של שיר ר' יהודה הלוי "ארץ פילדה", הוא טיפוסי לגינצבורג גם מבחינת תפיסת-הטבע, גם מבחינת האהבה הרווה וכן משום הילדות והאמהות המתגלות גם בו. כך ישיר בן-כפר.

והנה בא בן-הכפר לכרך ההומה והסוער ניו-יורק — וגדול ומזועזע הרושם.

ואם העיירה והכפר מולידים שירים ליריים והם עצמם נראים פחרוזי-רוך בשיר-געגועים — מה דמות תנתן לניו-יורק?

בעיני גינצבורג היא נראית "פואימה בפרוזה, פואימה אלהית גם שטנית, אדירה-איומה, הכתובה בחרוזים לבנים". ו"אין קצב-המשקל לשירך, יצירה רבתי", קורא המשורר האוקראיני לניו-יורק. ובכל זה ניסה לשיר את שירת ניו-יורק בפואימה הקרויה בשם זה.

אבל קצב-המשקל של שירו הוא לא יתאים לקצב-המשקל של שירה היא.

הוא רוצה לתפוס את נשמתה, האלהית והשטנית כאחד, אבל היא מתחמקת ואינה נתפסת. יש תמונות בודדות וציורים אחדים, המתרשמים בעין ובמוח, אבל האוזן והעין של המשורר חונכו על צלילים ועל מראות אחרים. היסוד האגדי רודף אחריו ורומז לו מאיזה היכל עתיק על ההודסון. אולם נגינת-הנגינות, אשר לא שמעה כמותה אָזנו של יונה בנינוה ו"סימפונית-יה אוזן וואגנרית לא שערתה" אינן גם לאָזנו של משורר עברי מאוקראינה.

ומראות ההמונים הנוהרים אל התחתית והעילית, ופגישות הזרים והרחוקים בתוך רכבות התחתית הנגמרות לפעמים במיתה על כסא-החשמל ותקיפות רחוב-וואל, זה בית-המולך ובית-היוצר לעבותות הפז והחטא, וכל שאר הגילויים של ניו-יורק אינם מתמזגים יפה עם שירת נפשו של המשורר.

רק במקומות שיסור בהם מן השאון ויראה את הנשמות הבודדות בגנים, המבקשות תחנונים באהבה ויפגוש פילדי-ישראל ההולכים לבית-הספר העברי, ספריהם בידיהם ככדים לשאוב ממבוע ישראל ולהשקות במימיו החיים את נפשותיהם הזפות — רק אז ישוב אל ניגון-נפשו ויראה דברים באורם ובאורו.

וכשינשא ברכב-ברזל על פני גשר-וויליאמסבורג בלילה וספינה חרישית תעבור בנהר האופל למטה — ישא עיניו לכוכבים (אלה חבריו מילדותו) ויחוש בלבו „את ידו (של רואה ולא נראה אחד) אמונה, נאדרת הנטויה אל כרך זה מלמעלה“.

שוב היה צריך לבקש מפלט והארה מלמעלה וישא עיניו לפוכבים.

נצחה הרומאנטיות, נצחו הילדות והתום אשר הביא מאוקראינה.

עוד כמה נסיונות נועזים ניסה: ב„מגדל“, ב„עמק יהושפט“ וב„אהבת-הושע“.

המיתוס של הזמן החדש והוד-הסוד של הקדומים משכו את לבו ונפשו ביקשה להאזחו בסמלים ובדמויות שיש בהם מעוף. אבל נדמה לי, כי היסוד הלירי והנפשי-משפחתי הוא יסוד-היסודות שלו ויסוד-האמת שלו.

בשירים אלה, שבהם ישיר על עצמו ועל בני משפחתו, וכן על הטבע ועל גילוייו הדקים פחותי-כסף — יגלה את עצמו ביתר-אמונה.

רוח מכורתו היא זו. והשפעת היגון של שירת הערבה הרוסית אינה שוקעת ואינה פגה על-נקלה. וכן נקשרה שירתנו באמריקה פחות נוסף במכורת שירתנו בעולם הישן.